

AUTIZM SPEKTRIDAGI BOLALARDA NUTQ RIVOJLANISHINI QO‘LLAB-QUVVATLASH METODLARI

Nortojoyeva Umida G‘ofur qizi,

Xalqaro innovatsion universiteti “Maxsus pedagogika (logopediya) yunalish”
Pedagogika kafedrası talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18707232>

Annotasiya: Ushbu maqola Autizm spektridagi nutqni rivojlantirish va qo‘llab quvatlashga doir. Shuningdek hozirgi kunda Autizm bolalar boshqalardan o‘zining xulq-atvori, fikrlashi, muloqot qilishi va nutq rivojlanishi bilan farq qiladi.

Kalit so‘zlar: Nutq inson hayotida juda muhim o‘rin tutadi. Nutq orqali inson o‘z fikrini bildiradi, atrofdagilar bilan muloqot qiladi va jamiyatda o‘z o‘rnini topadi.

Аннотация: Данная статья посвящена развитию и поддержке речи у детей с расстройствами аутистического спектра. Кроме того, в настоящее время у детей с аутизмом наблюдаются отличия в поведении, мышлении, общении и развитии речи по сравнению с другими детьми.

Ключевые слова: Речь занимает очень важное место в жизни человека. Через речь человек выражает свои мысли, общается с окружающими и находит своё место в обществе.

Annotation: This article is about the development and support of speech in children on the autism spectrum. Additionally, nowadays children with autism differ from others in their behavior, thinking, communication, and speech development..

Keywords: Speech plays a very important role in human life. Through speech, a person expresses their thoughts, communicates with others, and finds their place in society.

Kirish. Hozirgi kunda autizm spektr buzilishi bo‘lgan bolalar soni butun dunyoda oshib bormoqda. Autizm spektridagi bolalar boshqalardan o‘zining xulq-atvori, fikrlashi, muloqot qilishi va nutq rivojlanishi bilan farq qiladi. Ayniqsa, nutq bilan bog‘liq muammolar bu bolalarda juda ko‘p uchraydi. Ba‘zi bolalar umuman gapirmaydi, ba‘zilari esa faqat alohida so‘zlarni ayta oladi yoki o‘z fikrini to‘liq ifodalay olmaydi.

Nutq inson hayotida juda muhim o‘rin tutadi. Nutq orqali inson o‘z fikrini bildiradi, atrofdagilar bilan muloqot qiladi va jamiyatda o‘z o‘rnini topadi. Agar bola gapira olmasa yoki nutqi yetarli darajada rivojlanmagan bo‘lsa, u tengdoshlari bilan aloqa qilishda, o‘qishda va kundalik hayotda qiyinchiliklarga duch keladi. Shu sababli autizm spektridagi bolalarda nutq rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash muhim pedagogik va ijtimoiy masala hisoblanadi. Mazkur maqolada autizm spektridagi bolalarda nutq rivojlanishining o‘ziga xos tomonlari, nutqdagi muammolar sabablari hamda nutqni rivojlantirishda qo‘llaniladigan oddiy va samarali metodlar haqida batafsil so‘z yuritiladi.

Autizm spektridagi bolalarda nutq rivoji juda individual bo‘ladi. Ayrim bolalar juda kech gapira boshlaydi, ayrimlari esa umuman gapirmaydi. Ba‘zi bolalar so‘zlarni

tushunsa ham, ularni muloqot jarayonida ishlata olmaydi. Ko'p hollarda bolalar eshitgan so'zlarini takrorlaydi, bu holat echolaliya deb ataladi. Shuningdek, autizm spektridagi bolalar ko'z bilan aloqa qilishdan qochishi, savollarga javob bermasligi yoki suhbatga qiziqmasligi mumkin. Ular ko'proq yolg'iz o'ynashni afzal ko'radi va atrofdagilar bilan muloqot qilishdan chekinadi. Bunday holatlar nutq rivojlanishini yanada qiyinlashtiradi. Nutq rivojlanishidagi bunday muammolar bolaning ruhiy holatiga ham ta'sir qiladi. Bola o'z fikrini ayta olmagan sababli jahldor, injiq yoki tajovuzkor bo'lib qolishi mumkin. Shu sababli bunday bolalar bilan ishlashda sabrli bo'lish va ularga tushunish bilan yondashish juda muhimdir.

Nutq bolaning shaxs sifatida shakllanishida juda katta ahamiyatga ega. Gapira oladigan bola o'z ehtiyojlarini bildiradi, atrofdagilar bilan muloqot qiladi va o'zini jamiyatning bir qismi sifatida his qiladi. Nutqi rivojlangan bola maktabda bilimlarni osonroq o'zlashtiradi va tengdoshlari bilan yaxshi munosabat o'rnatadi. Autizm spektridagi bolalarda nutqni rivojlantirish orqali ularning muloqotga bo'lgan qiziqishi ortadi. Bola asta-sekin atrofdagilarga e'tibor bera boshlaydi, savollarga javob qaytaradi va suhbatga kirishishga harakat qiladi. Bu esa bolaning umumiy rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, autizm spektridagi bolalarga qanchalik erta yordam ko'rsatilsa, natija shunchalik yaxshi bo'ladi. Erta yoshdan boshlab nutq bilan ishlash bolaning kelajakdagi rivoji uchun juda muhimdir. Erta aralashuv bolaning tovushlarni eshitishi, so'zlarni tushunishi va oddiy so'zlarni aytishiga yordam beradi. Erta yordam jarayonida bolaga oddiy so'zlar, tovushlar va imo-ishoralar o'rgatiladi. Bu bola va atrofdagilar o'rtasidagi muloqotni yaxshilaydi. Shuningdek, erta yordam bolaning maktabga tayyorlanishida ham muhim rol o'ynaydi.

Logoped bilan olib boriladigan mashg'ulotlar nutqni rivojlantirishning eng muhim usullaridan biridir. Logoped bolaga tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishni, yangi so'zlarni o'rganishni va oddiy gaplar tuzishni o'rgatadi. Mashg'ulotlar qisqa, lekin muntazam bo'lishi kerak.

Mashg'ulotlar o'yin tarzida tashkil etilsa, bola uchun yanada qiziqarli bo'ladi. Logoped bolaning imkoniyatlarini hisobga olib, individual mashqlarni tanlaydi.

Autizm spektridagi bolalar ko'pincha ko'rish orqali yaxshiroq o'rganadi. Shu sababli rasmlar, kartochkalar, piktogrammalar va real buyumlardan foydalanish juda samarali hisoblanadi. Masalan, kundalik buyumlarning rasmlarini ko'rsatib, ularning nomlarini aytish bolaning so'z boyligini oshiradi.

Vizual materiallar bolaning so'z va ma'no o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishiga yordam beradi.

O'yin bolalar uchun eng tabiiy va qulay faoliyat hisoblanadi. O'yin jarayonida bola o'zini erkin his qiladi va muloqot qilishga harakat qiladi. Rol o'yinlari, qo'g'irchoqlar bilan o'ynash va taqlidga asoslangan o'yinlar nutqni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, "do'kon", "mehmon kutish", "oshxona" kabi o'yinlar orqali bola so'zlashishga undaladi.

Agar bola gapira olmasa yoki nutqi juda sust rivojlangan bo'lsa, muqobil muloqot vositalaridan foydalaniladi. Bular rasmlil kartochkalar, imo-ishoralalar yoki maxsus belgilar bo'lishi mumkin. Bu vositalar bola o'z ehtiyojlarini bildira olishi uchun juda muhimdir. Muqobil muloqot vositalari bolaning muloqotga bo'lgan ishonchini oshiradi va keyinchalik nutq rivojlanishiga yordam beradi.

Ota-onalar nutq rivojlanish jarayonida juda muhim rol o'ynaydi. Uyda bola bilan ko'proq gaplashish, kundalik ishlarni tushuntirib berish va bolaning har bir kichik yutug'ini maqtash kerak. Ota-onalar logoped bergan mashqlarni uyda takrorlashi muhimdir. Ota-onalar va mutaxassislarining birgalikdagi ishlari bolaning nutq rivojiga katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari va maxsus markazlar autizm spektridagi bolalar bilan ishlashda muhim o'rin tutadi. Tarbiyachilar va pedagoglar bolalar bilan individual ishlashi, nutqni rivojlantiruvchi mashg'ulotlarni muntazam o'tkazishi kerak. Guruhda ishlash bolaning muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, autizm spektridagi bolalarda nutq rivojlanishini qo'llab-quvvatlash juda muhim va uzoq davom etadigan jarayondir. Logoped mashg'ulotlari, vizual materiallar, o'yin faoliyati, muqobil muloqot vositalari va ota-onalarning yordami orqali bolalarning nutqiy imkoniyatlarini asta-sekin rivojlantirish mumkin. Eng muhimi, har bir bolaga individual yondashish, sabr va mehr bilan ishlashdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Maxmudova D. *Maxsus pedagogika asoslari*. – Toshkent, 2020.
2. Ismoilova N. *Nutq nuqsonlari va ularni tuzatish yo'llari*. – Toshkent, 2019.
3. Qodirova S. *Autizm va bolalar rivoji*. – Toshkent, 2021.
4. Karimova L. *Logopediya asoslari*. – Toshkent, 2018.
5. Abdurahmonova M. *Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqi*. – Toshkent, 2017.